

DOI: <https://doi.org/10.4312/keria.24.2.181-184>

Ptohoprodrom: *Prekleta šolanje!*

Prevedla Jelena Isak Kres

UVOD

Ptohoprodrom oz. *Revni Prodrom* je naslov zbirke, ki jo je morda napisal Teodor Prodrom (najverjetneje gre za avtorja, ki so ga imenovali tudi Ptoho-Prodrom oziroma Revni Prodrom), morda pa kak njegov posnemovalec. Teodor Prodrom, ki je živel v 12. stoletju, in sicer nekje med letoma 1100 in 1170,¹ je bil znamenit in plodovit bizantinski avtor tako proznih del kot tudi poezije.

O njegovem življenju ni veliko znanega, poznamo ga predvsem kot pisca priložnostnih pesmi za pokrovitelje bizantinskega dvora. Bil je v stikih s cesarjema Joannesom II. Komnenom in Manuelom I. Komnenom, pod katerim je Bizantinsko cesarstvo doživelo ponovni vzpon vojaške in ekonomske, pa tudi kulturne moči. To je bil zadnji vrhunec tisoč petsto letne zgodovine Rimskega cesarstva.²

Znano je, da je Prodrom med drugim napisal tudi roman v verzih,³ parodično tragedijo,⁴ verze z biblično vsebino, satirične in astrološke pesmi ter številne priložnostne pesmi in epigrame. Mnoga njegova dela so nastala ob priliki pomembnih javnih dogodkov ali praznikov, včasih pa kot priprošnje. Pisal je tudi pesmi z religiozno vsebino ter teološke, filozofske in gramatične razprave, dialoge, hagiografije, priložnostne govore, pisma in drugo. Nekatera njegova dela so še neobjavljena, za marsikatero pa niti ni soglasja, ali je res njegovo.

1 Verjetno gre za drugo polovico 12. stoletja; gl. Hans Eideneier, izd., *Ptochoprodromos: Kritische Ausgabe der vier Gedichte* (Köln: Romiosini, 1991), 38.

2 Ob tem je treba vedeti, da je t.i. Bizantinsko cesarstvo nadaljevanje vzhodnega dela antičnega Rimskega cesarstva (posledično se zanj občasno uporablja tudi izraz Vzhodno rimsko cesarstvo).

3 Roman vsebuje devet knjig in nosi naslov *Τὰ κατὰ Ῥοδάνθην καὶ Δοσικλέα*. Napisan je po zgledu Heliodorovih *Etiopskih zgodb*; gl. Miroslav Marcovich, izd., *Theodori Prodromi De Rhodantes et Dosiclis amoribus libri IX* (Teubner: Stuttgart, 1992).

4 Naslov te parodične drame je *Κατομυομαχία*, obravnava pa spor med mačkami in mišmi.

Ptohoprodrom je zbirka daljših pesmi, ki je pomembna predvsem zato, ker gre za eno prvih besedil v bizantinskem ljudskem jeziku, ki ga že lahko šteje-
mo za novo grščino. Napisana je v pristni srednjeveški grščini, kakršno je bilo
verjetno v tistem času mogoče slišati po konstantinopelskih ulicah in kuloar-
jih, čeprav niti v tem primeru ne moremo v celoti izključiti vpliva bizantinske
tradicije, po kateri so se tako rekoč vsa pisna besedila v določenih pogledih
zgledovala po stari grščini. Do odkritja epa *Digenes Akritas* so pesmi veljale za
sploh najstarejše besedilo novogrške književnosti. Kot že omenjeno, pa med
poznalci ni soglasja, ali je njihov avtor res Teodor Prodrom ali gre za kakega
imitatorja.⁵ Zbirka *Ptohoprodrom* vsebuje v Eideneierjevi izdaji štiri, v starejši
Legrandovi izdaji pa šest daljših pesmi.⁶ Po vsebini so vse nekakšne tožbe,
njihov osrednji motiv pa je siromaštvo.

(I.) Prva ima 274 verzov in je naslovljena kot »Prodroma Teodora (sc. verzi) za cesarja Mavrojannisa«, namreč za Joannesa II. Komnena, ki je vladal med letoma 1118 to 1143. Glavno vlogo v tej pesmi igra Prodromova klepetava žena.

(II.) Druga vsebuje 117 verzov in je naslovljena kot »Istega (sc. Prodroma verzi) za sebastokratorja«. *Sebastokrator* je dvorni naziv za visok položaj na bizantinskem dvoru, takoj pod samim cesarjem (običajno rezerviran za člane cesarjeve družine, s pomenom »vzvišeni vladar«). Ta pesem je nekakšna beraška pesem, saj avtor v njej prosi miloščine za hrano.

(III.) Tretja pesem ima 291 (ali po Legrandovi izdaji 655) verzov in je naslovljena kot »Verzi Teodora Ptohoprodroma za cesarja Manuela Komnena«, namreč za Manuela I. Komnena, ki je vladal med letoma 1143 in 1180. Pesem je izpoved mladega meniha, ki se pritožuje nad škandalozno težkimi vsakdajnimi razmerami, ki vladajo v njegovem samostanu.

(IV.) Četrta pesem vsebuje 665 (ali po Legrandovi izdaji 650) verzov in nosi naslov »Drugi Prodromovi verzi meniha Hilariona za najpobožnejšega cesarja Manuela Porfirogeneta Komnena« (tudi tu gre za Manuela I. Komnena). Pesem je nekoliko podobna predhodni pesmi in govori o samostanskem življenju fratra Hilariona. Eideneierjeva izdaja se s to pesmijo zaključuje.

(V. in VI.) Peto in šesto pesem ima samo Legrandova izdaja. Ti dve pesmi vsebujeta še 167 oziroma 397 verzov ter opisujeta bizantinskega pisca, morda Prodroma samega.

5 Še nekaj virov, ki se ukvarjajo s Teodorom Prodromom oziroma njegovimi deli: Kopp, A., »Zu Theodoros Prodromos«, *Hermes* 21 (1886): 318–319; Polemis, Ioannis D., »An Unknown Treatise of Theodore Prodromos«, *Byzantion* 62 (1992): 414–423; Alexiou, Margaret, »Of Longings and Loves: Seven Poems by Theodore Prodromos«, *Dumbarton Oaks Papers* 69 (2015): 209–224; Zagklas, Nikos, »Theodore Prodromos and the Use of the poetic Work of Gregory of Nazianzus: Appropriation in the Service of Self-representation«, *Byzantine and Modern Greek Studies* 40, št. 2 (2016): 223–242.

6 Hans Eideneier, izd., *Ptohoprodromos*. Emile Legrand, *Bibliothèque Grecque Vulgaire*, 1. del. (Maisonneuve: Pariz, 1880).

Pričujoči prevod je odlomek iz tretje pesmi, kjer mladi menih preklinja svoje preteklo šolanje in toži nad ničvrednostjo svoje s trudom pridobljene izobrazbe. V nasprotju z obljubami očeta, ki ga je nagovarjal, naj se vendarle izšola, mu namreč ta ni prav nič pomagala do materialnega blagostanja.

PREVOD

Ptohoprodrom 3.56–65; 70–73, 80–107

Od malega mi je govoril moj priletni oče,
 »Izšolaj se, moj fant, kot se je kdo, podoben tebi,
 poglej falota, ki še včeraj je samo pešačil,
 a danes jezdi tolsto mulo z dvojnimi prsnimi pasom!
 Ta, dokler se je šolal, ni premogel obuvala, 60
 a glej ga zdaj, ko nosi čevlje s špičasto konico!
 Ta, dokler se je šolal, ni prišel do vrat kopalnic,
 a glej ga zdaj, ko gre v kopel na teden najmanj trikrat!
 Po žepih je imel uši, velike kakor mandlje,
 a zdaj ima v njih zlat denar cesarja Manuela. /.../ 65
 Ta, dokler se je šolal, skuštran hodil je okoli, 70
 a glej ga zdaj, kako ima nakodrano frizuro!
 Prisluhni, sin, besedam ostarelega očeta,
 izšolaj se, kot se je kdo, ki je podoben tebi!« /.../
 No, in tako sem se izšolal, z res ogromno truda, 80
 a zdaj, odkar menda postal sem izobražen šolnik,
 nenehno hrepenim po kruhu in po krušni mani
 in vpricho strašne lakote in svoje silne stiske
 preklinjam izobrazbo in med solzami robantom:
 »Preklete šolanje, moj bog, in vsak, ki čisla šole, 85
 preklet naj bo ves tisti čas in tisti dan nesrečni,
 ko so me dali v uk z namenom, da bi se izšolal
 in da bi se nato preživljal s svojo izobrazbo!«
 Če bi se usposobil za krojača zlatovezca,
 tako kot vsi, ki se nato preživljajo s krojaštvom, 90
 bi zdaj bil mojster obrti, ki je nihče ne ceni,
 zato pa bi imel doma omaro, polno kruha
 in polno vina in vnaprej pripravljene tunine,
 pa tune v kosih in še skuše, sveže in sušene.
 A zdaj v omari najdem zgolj izpraznjene police 95
 in pa škroniclje, ki so vsi napolnjeni s papirjem.
 Pogledam v skrinjo, da iz nje bi vzel si košček kruha,
 a tam odkrijem le še en škroniceljček papirja.

Obrnem vse, preiščem sobo po vseh štirih kotih,
a vse, kar najdem, so grmade samega papirja. 100
Ko sežem z roko v žep, da bi pogledal v svoj mošnjiček,
če je kak novčič v njem, je tam že spet samo – škrnicelj.
Potem, ko vse preiščem in pretaknem vsak kotiček,
odneham ves nesrečen in strahotno razočaran,
od lakote izgubljam tla pod sabo, omedlevam 105
in vpričo strašne lakote in svoje silne stiske
pred izobrazbo cenim praktični poklic krojača.

Jelena Isak Kres
Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta
Jelena.IsakKres@ff.uni-lj.si